

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Vysokým školám hrozí rušení některých oborů

Filozofické fakulty v tuto chvíli doslova bijí na poplach. Dlouhodobé finanční podhodnocování humanitních a společenskovědních disciplín může mít za následek rušení některých oborů i snižování kvality výuky na filozofických fakultách. Děkaní hovoří o krizi, která může vyústit až v likvidaci jednoho vzdělávacího segmentu. O konkrétních dopadech a způsobech financování i o tom, jaká možná řešení se nabízejí, hovoří předsedkyně a předseda Asociace děkanů filozofických fakult prof. Michaela Hrubá, děkanka Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a doc. Robert Antonín, děkan Filozofické fakulty Ostravské univerzity.

Vy už teď na svých fakultách vidíte, jak se odráží jejich dlouhodobé podfinancování. Můžete uvést nějaké konkrétní příklady? Dokáží Filozofické fakulty za stávajících podmínek udržet kvalitu výuky?

RA: Mohl bych donekonečna vykládat, jak nemáme na katedře anglistiky lektory, jak odborné asistentky a asistenti odcházejí na střední školy nebo do soukromých škol a agentur. Když se poprvé hodnotila metodika 17+ Ostravská univerzita dostala nejlepší možné hodnocení za knihu Black Feminist Literary Criticism Past and present od Karly Kovalové, která v tu dobu dávala výpověď a odcházela učit na soukromou školu. To je jeden příklad. U jiných oborů, se nám například nedaří nabírat nové lidi. Typicky u psychologie, kde chybí docenti a profesori, protože působení na univerzitě pro mladé psychology není vůbec zajímavé. Po skončení vysoké školy odchází do praxe, kde nemusí publikovat a vydělávají si mnohonásobně více než jako odborní asistenti. Lidé, kteří připravují vysokoškolské studenty na svou budoucí profesi jsou hůře placeni, než budou jejich žáci po ukončení vysoké školy. To se týká nejen psychologie, ale třeba i učitelství, které rovněž vyučujeme na filozofických fakultách. Z mého pohledu je to časovaná bomba, protože se bavíme o sektoru, který nebude atraktivní pro mladé lidi. Aktuálně zaměstnaní pracovníci většinou patrně setrvají, ale nebudou lidé, kteří by je nahradili. Pokud bychom se měli bavit o udržení kvality výuky, tak za stávajících podmínek ji do budoucna nedokážeme udržet na potřebné úrovni. Může dojít k zavírání některých oborů, například malých jazyků, pod které dnes spadá například i němčina, francouzština nebo polonistika. Než platit lidi špatně, tak je lepší v určité fázi zrušit některá pracoviště a přidat finance jinde, protože pořád se bavíme o jednom balíku peněz. Pokud se nic nezmění, s jistotou se do této fáze zanedlouho dopracujeme.

MH: Fatální dopady to může mít i na obory, které se sice užíví, protože mají hodně studentů, ale ne všichni vyučující budou ochotni pracovat za stávající peníze. Mezi akademiky je řada

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

mladých lidí, kteří plánují rodiny nebo mají hypotéky a podobně a jim ty platy prostě nestačí. Můžeme se snadno dostat do situace, kdy ani velké obory se nepodaří akreditovat, protože nám vypadnou klíčoví garanti, kteří si najdou lépe placenou práci. My je nyní nedokážeme zaplatit a přesvědčit, aby zůstali na fakultě.

Pedagogickým fakultám se podařilo vyjednat výjimku a od MŠMT dostávají finanční prostředky na dorovnání platů. Je tento model tím vzorem, kterého byste chtěli docílit? Podle jakého klíče jsou nyní přerozdělovány finanční prostředky?

RA: Je to tak, nicméně tento model bereme jako krizové řešení. My bychom chtěli, aby se změnil celý systém, což je složitý proces, který bude trvat, protože by se rozkmitaly rozpočty celého vysokého školství. Není to o tom, jak bychom ten systém chtěli změnit, je to o tom, že nyní akutně potřebujeme vyřešit krizovou situaci.

MH: Financování vysokých škol založený na KEN (koeficientech ekonomické náročnosti) má kořeny v devadesátých letech, kdy se vymýšlel úplně nový systém financování vysokých škol. Tehdy se definovaly koeficienty ekonomické náročnosti jednotlivých oborů. Bylo to v době, kdy nebyly počítače, neexistovala grantová podpora výzkumu atd. Tyto zastaralé koeficienty stále vstupují do rozpočtů vysokých škol a filozofické fakulty s většinovým koeficientem 1,0 jsou tím znevýhodněny. Po třiceti letech se ale situace nejen ve vysokém školství s rozvojem moderních technologií dramaticky změnila. Dnes například archeologie potřebuje stejné, ne-li technologicky náročnější vybavení než kdejaký přírodovědný obor, protože se metody výzkumu, a tedy i výuky změnilly. Archeologové potřebují geodetické vybavení, zařízení pro 3Dskenování, dendrochronologické laboratoře či speciální programové vybavení do počítačů, ve studijním plánu hraje podstatnou roli praktická výuka a terénní výzkum. Přesto má tento obor stále přidělený KEN 1,0 na rozdíl např. od geografie, která má 1,65. Abychom dosáhli na podobný podíl na rozpočtu vysoké školy jako např. přírodovědné fakulty, museli bychom tedy přijímat násobně více studentů, což není možné. Ač máme mnohdy i větší počet studentů, rozpočty našich fakult tomu neodpovídají a dávno již neplatí, že historik, filozof či germanista potřebuje ke své práci jen papír a tužku. Stávající zohlednění ekonomické náročnosti oborů, které Reprezentativní komise pro tvorbu rozpočtu vysokých škol stále přiděluje studijním programům podle nastavení v devadesátých letech, jsou dnes již velmi neaktuální.

O jaké částce se bavíme, aby zamezila těm nejčernějším scénářům jako je rušení některých oborů?

RA: Bavíme se zhruba o 300 milionech korun ročně navíc, což ani z pohledu ministerstva není nějak zásadně vysoká částka. S ministrem Gazdíkem bylo jednání na velmi dobré cestě. Byl připravený prosadit změny ještě v letošním roce. Jeho odstoupení nás posunulo opět na začátek. Nyní jsme ve fázi, kdy se nám prakticky ani nedaří dostat k novému ministroví. Je zvláštní, že slyšíme hlasy, které upozorňují na to, že doba potřebuje jiné

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

myšlení, ale zatím nám žádná vláda neukázala, kde je to naše místo ve vzdělávacím systému. Kde si stojí humanitní a společenské vědy v prioritách vlády a vzdělávacím systému. Ve chvíli, kdy se nenabízí cesta nějaké reformy, de facto se ruší jeden celý segment.

MH: Pravdou je, že do rozpočtu vysokých škol se přidává, ale rozděluje se většinou poměrem založeným právě na přítomnosti KEN, tedy těm, kteří mají větší podíl na rozpočtu se navyšuje nejvíc, a ti, co mají malý podíl na rozpočtu, dostanou opět málo. Ministerstvo školství nás dlouhodobě odkazuje na rektory, kteří vládou univerzitními rozpočty a je dnes na nich, jak naloží s vnitřním rozpočtem jednotlivých univerzit. Podle doporučení ministerstva bychom si měli vyjednat lepší podmínky na univerzitách, ale pokud by jakýkoli rektor zohlednil situaci na filozofických fakultách, musel by přerozdělit peníze, a tedy ubrat jinde, což by se pochopitelně nelíbilo jiným fakultám. „Nárokovou mentalitu“ fakult s vysokými koeficienty změníme jen těžko, ač zakládá na veliké rozdíly ve mzdách za stejnou práci akademických pracovníků. Docent na filozofické fakultě nedosahuje na celouniverzitní průměr. Docentský plat se na filozofických fakultách pohybuje v průměru kolem 40 000 hrubé mzdy, někde až 45 000 Kč, na většině filozofických fakult nedosahuje průměrné mzdy v regionálním školství, přitom většina oborů stojí na práci docenta - akreditace, vědecký výzkum atd. Než odborný asistent dosáhne na docenturu, musí prokázat praxi ve výuce, grantovou činnost, zahraniční zkušenosti, publikační výsledky atd. Přesto je třeba u nás na fakultě průměrný plat docentů o 15 000 Kč nižší, než je průměrný plat docentů na celé univerzitě. Za kratší konec provazu taháme i v rámci financování vědy, kde se v posledních letech začaly otevírat nůžky mezi obory, jejichž výkon je měřen pomocí tzv. bibliometrie, a těmi, jejichž publikační zvyklosti jsou jiné. To se týká především humanitních oborů, kterých se dotklo přerozdělení prostředků na tzv. Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace v roce 2020, kdy ministerstvo školství rozdělilo navýšení finančních prostředků v tzv. motivační části výrazně směrem k tzv. bibliometrickým výsledkům. S dopady tohoto kroku se stále potýkáme a snažíme se vysvětlit, že hodnocení výsledků výzkumu na národní úrovni by mělo být zpětnou vazbou pro daný resort, potažmo vysokou školu či instituci, ale nikoli nástroj pro rozdělování peněz, pokud nejsou nerespektována specifika jednotlivých oborů.

Pro uchazeče se humanitní a společenské vědy stále jeví jako perspektivní, jejich zájem neklesá, naopak někde se počty studentů navyšují. Čím si vysvětlujete jejich zájem? Je to opravdu tím, že by tyto disciplíny byly jednodušší?

MH: Existuje obecná představa, že humanitní a společenskovední obory jsou jednoduché a že je může studovat každý, kdo umí číst, a pro koho je matika, fyzika či chemie těžká. Já se ale domnívám, že to tak úplně není. Mladí lidé dnes uvažují jinak. Chtějí poznávat svět kolem sebe, přemýšlí o své pozici ve světě, snaží se nějakým způsobem zorientovat, hledají odpovědi na mnoho otázek. Humanitní obory jsou v tomto pro ně velmi inspirativní a nabízejí

jim odpovědi, které hledají. Na filozofických fakultách si vystudují obor, kde se naučí analyticky myslet a kde se jim po ukončení studia nabízí široké spektrum uplatnění. Chemik či stavař má profesi danou, ale znám případy filozofů či historiků, kteří skončili v diplomatických službách či jako analytici u armády. Naši absolventi jsou velmi flexibilní, jazykově vybaveni, proto nemají problém s uplatněním. Nezaměstnaní absolventi filozofických fakult jsou mýtem, který v minulosti a možná ještě i dnes šíří někteří politici. Druhý mýtus je ten, že zájem o filozofické fakulty mají jen ti, kteří nemají na to, aby studovali jiné – těžší obory. I naši studenti se potýkají s náročnými požadavky a ne každý studium ukončí úspěšně. Jsem historička a vím, že na studenty historie či archivnictví musíme být tvrdí, musí zvládnout latinu, němčinu, osvojit si paleografické dovednosti, aby se v budoucnu zcela neztratila schopnost orientovat se v archivních dokumentech a neztratili jsme tedy schopnost porozumět našim dějinám.

RA: Zde bych navázal na hrozbu zneužívání, zkreslení nebo úplné pozměnění výkladů dějin pro současnou politickou propagandu, což se už dneska děje v Rusku.

MH: Když dnes vidíme, jak ruský prezident Putin „přepisuje dějiny“ podle svých mocenských zájmů, jak pomocí lží o historii vymazává z dějin celý jeden národ, jak dokáže v tomto duchu zneužít celý státní aparát a ovlivnit veřejné mínění, je to snad dostatečný důvod k ostražitosti, s níž by ale mělo souviset i vědomí nutné podpory korektního svobodného bádání o dějinách, které je možné jen v demokratické společnosti. Mechanismy, které dnes Putin používá na Ukrajině – ničení knih o historii, přepisování učebnic, už tu v historii mnohokrát byly a jsou důkazem toho, že je lidstvo asi nepoučitelné. Proto je důležité, že humanitní vědy, v tomto případě historie, ale nejen ta, jsou podstatné pro udržení principů demokratické společnosti, v níž musí být nastolen společenský konsenzus. Pohled na dějiny a jejich poznání je možné chápat jako nedílnou součást tohoto konsenzu.

V čem tedy konkrétně spočívá jejich význam?

RA: Ve chvíli, kdy nebudeme v těchto oblastech rozvíjet vzdělanost, nebudou lidi, kteří by vytvářeli občanskou a demokratickou společnost. Což některým lidem nevádí, na druhou stranu, si tito lidé neuvědomují, že svět, na jaký jsou zvyklí, jejich životní standard, sociální jistoty, podnikání a finanční zisky souvisí se sociální soudržností. Ve chvíli, kdy nebudou lidi, kteří vnímají demokratické hodnoty a otevřenou společnost jako relevantní, společenská soudržnost přestane existovat. Ekonomické ukazatele, které jsou pro mnohé lidi směrodatné, přestanou platit. Ztratí se právně normativní a morální, eticko-kodexuální hřiště, na kterém se celá tahle hra hraje. Domníváme se, že pokud investujeme především do vzdělávání v oblasti technologií, za deset, dvacet let nám to přinese jasný ekonomický zisk. Ovšem ve chvíli, kdy se naruší ono hřiště a společnost se začne štěpit, ztratí sociální soudržnost, konsensus, právní a společenské jistoty, nebude tato rovnice zisku fungovat, protože nebude komu co vracet. Vizi změny politického a společenského řádu určitý politický segment

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

zatleská, protože společenský rozklad je kořením populismu. Domnívám se ale, že stále existuje velká množina lidí, která chápe nebezpečí takového vývoje.

MH: Vedlo by to k tomu, co vidíme dnes v Rusku, kde existuje velmi úzká nesmyslně bohatá vrstva společnosti, která má paláce se zlatými klikami, střední třída je velmi omezená a většina obyvatelstva je udržována v informační izolaci a iluzi, životní standard je velmi nízký a někde si musí vystačit pouze s přístupem k elektrině a televizi s jedním programem. Ač dnes mnozí hodnotí sametovou revoluci negativně a mají pocit, že česká společnost funguje špatně, je nutné jim stále dokola opakovat, že demokracie je systém, který není dokonalý a nebude dobře fungovat, pokud se o něj nebudeme dobře starat. Vždy budou lidé, kteří se budou snažit s hesly o svobodě na rtech ho zneužít. Proto jsou tak důležité humanitní obory, které společnost kultivují a vzdělávají tak, aby mohla dál na demokratických principech fungovat. Je to stejně těžký úkol jako rozbít atom či léčit rakovinu. To by si měli uvědomit všichni, kteří o osudu našich fakult rozhodují.

Nela Parmová